

Prof.Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ

TL3064 Kuzey-Doğu (Sibirya) Türk Lehçelerinin Tarihsel Grameri

13. Ders “Sibirya Grubu Türk Lehçelerinde Zaman Kategorisi”, Ankara Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara, 2020.

Sibirya Grubu Türk Lehçelerinde Zaman Kategorisi

GENİŞ-ŞİMDİKİ ZAMAN

Eylemin konuşma anında gerçekleştiğini bildirir. Bunun yanı sıra konuşma anından sonraki eylemi bildirir. Tabiat olayları gibi genel-geçer kavramlarla kullanımında zaman kısıtlaması yapmadan geniş zamanı işaret eder.

ESKİ TÜRKÇE

-A(r) + Zamir kökenli şahıs ekleri. -ur/-ür, nadiren -ar/-er ve tek tük de -ır/-ir, eğer fiil ünlü ile bitiyor ise -yur/-yür , nadiren -r olarak gelir.

yorı-r men / yorı-r sen / yorı-r / yorı-r biz / yorı-r siz / yorı-rlar.

bil-ir men / bil-ir sen / bil-ir / bil-ir biz / bil-ir siz / bil-ir-ler.

Olumsuz biçimi -maz eki ile yapılır:

bar-maz men “gitmem, gitmiyorum” / bar-maz sen / bar-maz / bar-maz biz / bar-maz siz / bar-mazlar.

SAHA TÜRKÇESİ

-A(r) (-II) + Zamir kökenli şahıs eki;

bar-a-bın / bar-a-γın / bar-ar / bar-a-bit / bar-a-γıt / barallar (bar-ar-lar).

Bu zamanın olumsuz biçimi –BA_t (< maz) + zamir kökenli şahıs ekleri ile yapılır:

ülälä:-bät-pin (> ülälä:bäppin) “çalışmıyorum, çalışmam” / ülälä:-bät-kin (> ülälä:bäkkın) / ülälä:-bät- / ülälä:-bät-pit (> ülälä:bäppit) / ülälä:-bät-kit (> ülälä:bäkkıt) / ülälä:-bättär.

HAKAS TÜRKÇESİ

I. Tip

-Ir + Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

par-ir-bın “gidiyorum” / par-ir-zın / par-ir / par-ir-bıs / par-ir-za:r / par-ir-lar

Bu yapının olumsuz biçimi yoktur.

II. Tip Şimdiki Zaman

(-P) -ÇA; -çAdIr

Eylemin konuşma anında gerçekleştiğini bildirir. Bununla birlikte konuşma anından gelecek zamana gönderme yapılırken bu ekle yapılabilmektedir.

par-ça-m “gidiyorum” / par-ça-zın / par-ça / par-ça-bıs / par-ça-zar / par-ça-lar.

pastap çadırbın “başlıyorum” / pastap çadırzın / pastap çadır / pastap çadırbıs / pastap çadırzar / pastap çadırlar.

Bu zamanın olumsuz biçimi -BIn eki ile yapılır:

sat-pin-çam “satmayacağım” / sat-pin-ça-zın / sat-pin-ça / sat-pin-ça-bıs / sat-pin-ça-zar / sat-pin-ça-lar.

γ, g, η, m ile biten fiillere –p zarf-fiil eki getirildiği zaman fiil tabanında bulunan γ, g, η, m ünsüzleri iki ünlü arasında kalıp düştüğü için uzun ünlü ortaya çıkar.

Toñ- “donmak”

to:pçam / to:pçazın / to:pça /to:pçabıs / to:pçazar / to:pçalar.

III. Tip Şimdiki Zaman

-(A)dIr + Zamir kökenli şahıs ekleri. Bu yapı Zarf-fiil eki –a ve tur- yardımcı fiilinin ekleşmesi ile oluşmuştur.

Hakas Türkçesinde bu ek, sıklıkla yapılan ve şu an içinde bulunan eylemleri vurgulamak için kullanılır.

al-adır-bın “alıyorum” / al-adır-zın / al-adır / al-adır-bıs / al-adır-zar / al-adırlar.

Bu zamanın olumsuz biçimi çoyıl (< yok ol) ile yapılmaktadır:

pas-ti çoyılbin “başlamıyorum” / pas-ti çoyılzın / pas-ti çoyıl / pas-ti çoyılbıs / pas-ti çoyılzar / pas-ti çoyıl(lar).

TUVA TÜRKÇESİ

I.Tip

–p tur, olur, çor, çıdır, turar, olurar, çoru:r, çıdar + Zamir Kökenli Şahıs Ekleri;

baştap tur (olur, çor, çıdır...) men “yönetiyorum” / baştap tur sen /baştap tur / baştap tur bis / baştap tur siler / baştap tur(lar).

Bu zamanın olumsuz biçimi –p zarf-fiilin yerine –BAyn olumsuzluk bildiren zarf-fiil ekinin getirilmesi olur:

sat-payn tur (olur, çor, çıdır...) men “satmıyorum” / sat-payn tur sen / sat-payn tur / sat-payn tur bis / sat-payn tur siler / sat-payn tur(lar).

II. Tip Şimdiki Zaman

-a dIr; -a dUr + Zamir kökenli şahıs ekleri

ala-dır men “alıyorum” / ala-dır sen / ala-dır / ala-dır bis / ala-dır siler / ala-dır(lar).

Bu zamanın olumsuz biçimi –a zarf-fiilin yerine –BAyn olumsuzluk bildiren zarf-fiil ekinin getirilmesi olur:

al-bayn-dır men “almıyorum” / al-bayn-dır sen / al-bayn-dır / al-bayn-dır bis / al-bayn-dır siler / al-bayn-dır(lar).

ALTAY TÜRKÇESİ

I. Tip

–AT, ünlü ile bitenlerde –yT + İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.

Ekteki /t/ iki ünlü arasında kaldığında /d/ sesine döner;

al-ad-ım “alıyorum” /al-ad-ıñ / al-at / al-ad-ıbıs; al-ad-ıs/ al-ad-ıgar; al-ad-a:r / al-at.

Olumsuz biçimi ise ötüksüz seslerden sonra –pa, –pe, –po, –pö biçiminde olmak üzere –BA eki ile yapılır:

al-ba-ydım “almıyorum” / al-ba-ydıñ / al-ba-yt / al-ba-ydıbıs -al-ba-ydııs / al-ba-ydıgar - al-ba-yda:r / al-ba-yt.

II. Tip

-p cat- + Şahıs ekleri;

körüp cadım; çadırım / körüp cadıñ; cadırınñ / körüp cat / körüp cadıbıs; cadıs; cadırıbıs; cadıs / körüp cadıgar; cada:r; cadırıgar; cadıra:r / körüp cat; cadılar.

Olumsuz biçimi ise ötüksüz seslerden sonra –pa, –pe, –po, –pö biçiminde olmak üzere –BA eki + y zarf-fiil eki + cat- yardımcı fiili + şahıs ekleri ile yapılır:

kör-bö-y cadım “görmüyorum, görmemekteyim” /kör-bö-y cadıñ / kör-bö-y
cadı (cat) cadır, çadırı / kör-bö-y cadıbıs - kör-bö-y cadıs / kör-bö-y cadıgar -
kör-bö-y cada:r / kör-bö-y cadı(lar) – cat, cadır, çadırı.

III. Tip

-p Tur- + Şahıs ekleri;

kelip turum; turım / kelip turıñ; turuñ / kelip tur; turı; turu / kelip turıbıs;
turubus; turıs; turus / kelip turıgar; turugar; tura:r / kelip tur; turu (lar).

Olumsuz biçimi ise ötümsüz seslerden sonra –pa, -pe, -po, -pö biçiminde olmak
üzere –BA eki + y zarf-fiil eki + tur- yardımcı fiili + şahıs ekleri ile yapılır:

kel-bey turum, turım “gelmemekteyim, gelmiyorum” / kel-bey turıñ; turuñ /
kel-bey tur; turı; turu / kel-bey turıbıs; turubus; turıs; turus / kel-bey turıgar;
turugar; tura:r / kel-bey tur; turu (lar).

IV. Tip

-p cür + Şahıs ekleri;

iştep cürüm; cürim “çalışmaktayım, çalışıyorum” / iştep cürüñ; cürüñ / iştep cür;
cürı; cürü/ iştep cürıbıs; cürübis; cürüs/ iştep cürıger; cürüger; cüre:r/ iştep cür,
cüriler; cürüler.

Olumsuz biçimi ise ötümsüz seslerden sonra –pa, -pe, -po, -pö biçiminde olmak
üzere –BA eki + y zarf-fiil eki + cür- yardımcı fiili + şahıs ekleri ile yapılır:

işte-bey cürüm; cürim “çalışmamaktayım, çalışmıyorum” / işte-bey cürüñ; cürüñ
/ işte-bey cür; cürı; cürü / işte-bey cürıbıs; cürübis; cürüs / işte-bey cürıger;
cürüger; cüre:r / işte-bey cür, cüriler; cürüler.

V. Tip

-p otur- + Şahıs ekleri;

ku:çındap oturım; oturum “konuşuyorum, konuşmaktayım” / ku:çındap oturın;
oturun / ku:çındap otur; oturi; oturu / ku:çındap oturıbıs; oturubıs; oturis;
oturus / ku:çındap oturıgar; oturugar; otura:r / ku:çındap otur; oturılar;
oturular.

Olumsuz biçimi ise ötümsüz seslerden sonra –pa, -pe, -po, -pö biçiminde olmak üzere –BA eki + y zarf-fiil eki + şahıs ekleri. Olumsuzluk biçiminde oturyardımcı fiili şeklinin kullanımı nadirdir:

ku:çında-bay oturım; oturum “konuşmamaktayım, konuşmuyorum” /
ku:çında-bay oturın; oturun / ku:çında-bay otur; oturi; oturu / ku:çında-bay
oturıbıs; oturubıs; oturis; oturus / ku:çında-bay oturıgar; oturugar; otura:r /
ku:çında-bay otur; oturılar; oturular.

GELECEK ZAMAN

Eylemin konuşma anından sonra gerçekleştiğini ifade eder.

ESKİ TÜRKÇE

–TAÇI /-GAy + Zamir kökenli şahıs eki;

qıl-gay men /qıl-gay sen / qıl-gay / qıl-gay biz / qıl-gay siz / qıl-gaylar.

Olumsuz biçimi –MA eki ile yapılır:

ayt-ma-γay men “anlatmayacağım” / ayt-ma-γay sen / ayt-ma-γay / ayt-ma-γay
biz / ayt-ma-γay siz / ayt-ma-γaylar.

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİ

-IAX + İyelik kökenli şahıs ekleri;

kör-üöyüm / kör-üöyün / kör-üöyä / kör-üöxpüt / kör-üöxxüt / kör-üöxtärä.

Bu yapının olumsuz biçimi *soux* (yok) ile yapılmaktadır:

bar-iam suoğa “gitmeyeceğim” / bar-iañ suoğa / bar-ia suoğa / bar-iaxpıt suoğa
/ bar-iaxxıt suoğa / bar-iaxtara suoğa.

HAKAS TÜRKÇESİ

-(A)r + Zamir kökenli şahıs ekleri;

al-ar-bın “alacağım” / al-ar-zıñ / al-ar / al-ar-ıbıs / al-ar-zar / al-arlar.

Bu yapının olumsuzu ise –BAs + Zamir kökenli şahıs ekleri;

al-bas-pın “almayacağım” / al-bas-sın / al-bas / al-bas-pıs / al-pas-sar / al-pastar.

TUVA TÜRKÇESİ

-(A)r + Zamir kökenli şahıs ekleri;

udu:r men “uyuyacağım” / udu:r sen / udu:r / udu:r bis / udu:r siler / udu:rlar.

Bu zaman çekiminin olumsuz biçimi –BAs eki ile yapılmaktadır:

munmas men “binmeyeceğim” / albas siler “almayacaksınız” / işpes
“içmeyecek” / çives bis “yemeyeceğiz”.

II. Tip

Gelecekte gerçekleşme veya gerçekleşmeme ihtimalini anlatana zaman çekimidir. Kullanım sıklığı azdır.

-GI + degi + Zamir kökenli şahıs ekleri

al-gı deg men “verecek gibiyim” / al-gı deg sen / al-gı deg / al-gı deg bis / al-gı
deg siler / al-gı degler.

Olumsuz biçimi ise –MA eki ile yapılmaktadır:

alba: deg men “almayacak gibiyim” / alba: deg sen / al-ba: deg / al-ba: deg bis /
al-ba: deg siler / al-ba: deg.

III. Tip

-GAlAk + Zamir kökenli şahıs ekleri;

al-galak men “henüz almadım, alacağım” / al-galak sen / al-galak / al-galak bis /
al-galak siler / al-galaktar

Zaman kendi içerisinde olumsuzluk anlamı taşıdığından dolayı ayrıca olumsuz çekimi yoktur.

ALTAY TÜRKÇESİ

-(A)r + İyelik kökenli şahıs ekleri;

al-ar-ım “alırım” /al-ar-ı; /al-ar / al-ar-ıbis – al-ar-ıs / al-ar-ıgar; al-arar/ al-ar-lar.

Olumsuzluk biçimi –BAs eki ile yapılır. Ötümsüz seslerden sonra –pas, -pes, -pos, -pös biçiminde eklenir. İki ünlü arasında kalan /s/ sesi /z/ sesine dönüşür:

sü:bezm “sevmem, sevmeyeceğim” /sü:bezi; / sü:bes / sü:bezbis-sü:beziş /
sü:beziger-sü:beze:r / sü:bes(ter).

II. Tip

-AtAn + İyelik kökenli şahıs ekleri. O’lu veya Ö’lü fiillerde –oton, öton biçiminde eklenmektedir. ünlü ile biten fiillerde –tan, -yten, -yton, -ytön biçiminde eklenmektedir.

al-ata-m / al-ata-ı; /al-atan / al-atanıbis; al-atanıs / al-atanıgar; al-atana:r/ al-atan-dar.

Olumsuzluk biçimi –BA eki ile yapılır. Ötümsüz seslerden sonra –pa, -pe, -po, -pö biçiminde eklenir:

başta-ba-ytam “başlamayacağım” / başta-ba-ytaı; / başta-ba-ytan / başta-ba-ytanıbis-başta-ba-ytanıs / başta-ba-ytanıgar-başta-ba-ytana:r / başta-ba-ytandar.

III. Tip

-GAIK + İyelik kökenli şahıs ekleri. Ötümsüz seslerden sonra –kalak, -kelek, -kolok, -kölök biçiminde eklenir. Henüz gerçekleşmemiş ama gerçekleşmesi beklenen eylemleri anlatır.

kör-gölög-im / kör-gölög-iñ /kör-gölök / kör-gölög-ibis; kör-gölög-is / kör-gölög-iger; kör-gölög-ö:r / kör-gölök-tör.

Bu zaman çekiminin anlamında olumsuzluk olduğundan ayrıca olumsuz çekimi söz konusu değildir.

I. GEÇMİŞ ZAMAN

Konuşma anından kısa bir süre önce olduğunu ve bilinen geçmiş zamanı anlatmak için kullanılan zaman çekimidir.

ESKİ TÜRKÇE

–dı, -di; -tı, -ti + İyelik Kökenli Şahıs Ekleri. Ekin kullanım sıklığına bakıldığında –dı, -di biçimlerinin daha sık kullanımı söz konusudur. Bununla birlikte düzlük-yuvarlaklık ve ünlü uyumuna pek bağlı değildir.

tur-du-m / tur-du-ñ / tur-dı / tur-du-muz / tur-du-ñız / tur-dı-lar.

kel-ti-m / kel-ti-ñ / kel-ti / kel-ti-miz / kel-ti-ñiz / kel-ti-ler.

Olumsuz biçimi –MA eki ile yapılır:

bul-ma-dım / bul-ma-dıñ / bul-ma-dı / bul-ma-dımız / bul-ma-dıñız / bul-ma-dılar.

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİ

-TI + İyelik kökenli şahıs ekleri:

bıs-tı-m / bıs-tı-ñ / bıs-ta / bıs-tı-bit / bıs-tı-gıt / bıs-tı-lar.

Olumsuz biçimi -BAAt eki ile yapılmaktadır:

aha:-bat-ım “yemedim” / aha:-bat-ıñ / aha:-bat / aha:-bat-ıbit / aha:-bat-ıgıt / aha:-bat-tar

HAKAS TÜRKÇESİ

-TI + İyelik kökenli şahıs ekleri:

al-dı-m/ al-dı-ñ/ al-dı / al-dı-bıs /al-dı-ñar/ al-dı-lar.

Olumsuz biçimi –MA eki ile yapılmaktadır:

al-ba-dım “almadım” / al-ba-dı-ñ / al-ba-dı / al-ba-dı-bıs / al-ba-dı-ñar / al-ba-dı-lar.

TUVA TÜRKÇESİ

-TI + İyelik kökenli şahıs ekleri:

al-dı-m / al-dı-ñ / al-dı / al-dı-vıs / al-dı-ñar / al-dı-lar.

Olumsuz biçimi –MA eki ile yapılmaktadır:

al-ba-dı-m “almadım” / al-ba-dı-ñ / al-ba-dı / al-ba-dı-vıs / al-ba-dı-ñar / al-ba-dı-lar.

ALTAY TÜRKÇESİ

–TI + İyelik kökenli şahıs eki:

biçi-di-m “yazdım” / biçi-di-ñ / biçi-di / biçi-di-bis / biçi-di-ger / biçi-di-ler.

Olumsuzluk biçimi –BA eki ile yapılmaktadır:

biçi-be-di-m “yazmadım” / biçi-be-di-ñ / biçi-be-di / biçi-be-di-bis / biçi-be-di-ger/ biçi-be-di-ler.

II. GEÇMİŞ ZAMAN

Geçmişte olmuş bir eylemin sonradan duyulduğunu, öğrenildiğini aynı zamanda uzak geçmişi vurgulamak için kullanılan zaman çekimleridir.

ESKİ TÜRKÇE

-miş, -miş. Yuvarlak ünlülerden sonra nadir olarak -muş, -müş. -n ağzında ise -maş, -mäş. Zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

bol-miş men / bol-miş sen / bol-miş / bol-miş biz / bol-miş siz / bol-mişlar.

tap-miş men / tap-miş sen / tap-miş / tap-miş biz / tap-miş siz / tap-mişlar.

Olumsuz biçimi -MA eki ile yapılır:

qıl-ma-miş men “yapmamışım” / qıl-ma-miş sen / qıl-ma-miş / qıl-ma-miş biz / qıl-ma-miş siz / qıl-ma-mişlar.

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİ

I. Tip

-Bit + İyelik kökenli şahıs ekleri

bar-bıt-ım / bar-bıt-ıŋ / bar-bıt-a / bar-bıt-pıt (> barbıppıt) / bar-bıt-kıt (> barbıkkıt) / bar-bıt-tara.

Saha (Yakut) Türkçesinde bu yapının olumsuzu -BAAtAx biçimiyle yapılmaktadır:

bar-bataγ-ım “gitmemişim” / barbataγıŋ / barbatax / barbataxpıt / barbataxxıt / barbataxtara.

II. Tip

-Bit + ta:x + Zamir kökenli şahıs eki;

sılcı-bıt-ta:x-pın “ara ara gittim” / sılcı-bıt-ta:x-xın / sılcı-bıt-ta:x / sılcı-bıt-ta:xpıt
/ sılcı-bıt-ta:x-xıt / sılcı-bıt-ta:xtar.

Bu yapının olumsuz biçimi ise BAtAx + ta:x + zamir kökenli şahıs eki yapısı ile yapılır:

sılca-batax-ta:x-pın “bazen gitmedim” / sılca-batax-ta:x-xın / sılca-batax-ta:x /
sılca-batax-ta:x-pıt / sılca-batax-ta:x-xıt / sılca-batax-ta:xtar.

III. Tip

-An + turarda:x + Zamir kökenli şahıs eki;

sılcan turararda:x-pın “gitmişim” / sılcan turararda:x-xın / sılcan turararda:x /
sılcan turararda:x-pıt / sılcan turararda:x-xıt / sılcan turararda:xtar.

Bu yapının olumsuz biçimi ise -BAkkA (-ImInA) turarda:x + Zamir kökenli şahıs eki:

sılcıbakka turarda:x-pın “gitmemişim” / sılcıbakka turarda:x-xın / sılcıbakka
turarda:x / sılcıbakka turarda:x-pıt / sılcıbakka turarda:x-xıt / sılcıbakka
turarda:xtar.

IV. Tip

-BIt + İyelik kökenli şahıs eki + ba:r:

sılcıbıtım ba:r “bir seferinde gitmişim” / sılcıbıtın ba:r / sılcıbıt ba:r / sılcıbıppıt
ba:r / sılcıbıkkıt ba:r / sılcıbıttara ba:r.

Bu yapının olumsuz biçimi ise -BIt + İyelik Kökenli Şahıs Eki + suox şeklinde yapılır:

sılcıbıtım suox “gitmişliğim yok” / sılcıbıtın suox / sılcıbıt suox / sılcıbıppıt suox
/ sılcıbıkkıt suox / sılcıbıttara suox

HAKAS TÜRKÇESİ

I. Tip

-GAn + Zamir kökenli şahıs ekleri

al-γa-bın / al-γa-zıı / al-γan / al-γa-bıs / al-γa-zar / al-γan-nar

bu tip zaman çekiminin olumsuz biçimi -MA + Zamir kökenli şahıs ekleri ile yapılır:

alba:m “almadım” / alba:zıı / alba: / alba:bıs / alba:zar / alba:lar.

II. Tip

(-p)+tIr + Zamir kökenli şahıs eki;

uzuptırbın “uyumuşum” / uzuptırzıı / uzuptır / uzuptırbıs / uzuptırzar / uzuptırlar.

Bu yapının olumsuz şeklinde -p zarf-fiilinin yerine olumsuzluk bildiren zarf-fiil eki gelir: albındırbın “almamışım” / albındırzıı / albındır / albındırbıs / albındırzar / albındırlar.

III. Tip

-(G)AlAX + Zamir kökenli şahıs ekleri

Bu Ek Hakas Türkçesinde geçmişte başlayan eylemin henüz gerçekleşmediğini vurgular. Eylemin geçmişte başladığını ve etkisinin şimdi için de geçerli olduğunu belirtir. Eylemin henüz sonuca ulaşamaması bakımından bu yapı olumsuzluk ekiyle kullanılmaz.

ıl-γalax-pın “daha almadım ama alacağım” / ıl-γalax-sıı / ıl-γalax / ıl-γalax-pıs / ıl-γalax-sar / ıl-γalaxtar.

TUVA TÜRKCESİ

I. Tip

–GAn (-An) Zamir kökenli şahıs ekleri;

alğan men “görmüşüm” / alğan sen / alğan / alğan bis / alğan siler / algannar.

Bu yapının olumsuz biçimi olumsuzluk eki olan –MA ile yapılmaktadır:

alba:n men / alba:n sen / alba:n / alba:n bis / alba:n siler / alba:nnar.

II. Tip

-(I) p; -(U)p + tIr, tUr + Zamir kökenli şahıs eki

udu-p-tur men “uyumuşum” / udu-p-tur sen / udu-p-tur / udu-p-tur bis / udu-p-tur siler / udu-p-turlar.

Bu yapının olumsuz biçimi bayn + dIr + zamir kökenli şahıs ekleri ile yapılmaktadır:

albayn-dır men “almamışım” / albayn-dır sen / albayn-dır / albayn-dır bis / albayn-dır siler / albayn-dırlar.

III. Tip

–çIk, –çUk; -jIk, -jUk + zamir kökenli şahıs ekleri:

Bu tip zaman çekimi uyuma girer. Ünlü, r,y,g seslerden sonra j’li biçimi; l,m,n,ŋ seslerinden sonra ç’li biçimi eklenir:

al-çık men “aldım” / al-çık sen / al-çık / al-çık bis / al-çık siler / al-çıktar.

Bu zamanın olumsuz biçimi –MA biçimi ile yapılır:

al-ba-jık men “almadım” / al-ba-jık sen / al-ba-jık / al-ba-jık bis / al-ba-jık siler / al-ba-jıktar.

IV. Tip

Geçmiş zamanda başlamış; fakat şimdide devam eden bir zamana karşılık gelmektedir. Bu tip bir zaman çekiminde eylemin başlangıcı hakkında zaman konumlandırılması yapılamaz ama eylemin devamı gözlenebilmektedir. Bu zamanın eki l,r,g,y seslerinden sonra -bışa:n, -bişa:n, -buşa:n, -büşa:n biçiminde eklenmektedir. Nazal-burun seslerinden sonra ekin m'li biçimi (-mışa:n, -mişa:n...); ötümsüz seslerden sonra p'li biçimi (-pışa:n, -pişa:n...); ünlülerden sonra ise v'li biçimi (-vışa:n, vişa:n...) fiile eklenir. Ek eski -mİş geçmiş zaman ekini yapısında bulundurur.:

al-bışa:n men "almışım (geçmişte bilinmeyen bir zaman diliminde almışım, şimdi aldığım şeye hala sahibim)" /al-bışa:n sen / al-bışa:n / al-bışa:n bis / al-bışa:n siler / al-bışa:n nar.

Bu zamanın olumsuzluk biçimi yoktur.

ALTAY TÜRKÇESİ

I. Tip

-GAn + İyelik kökenli şahıs ekleri;

iç-ke-m "içtim; içmişim" /iç-ke-ŋ / iç-ken / iç-ken-ibis; iç-ken-is / iç-ken-iger; iç-ken-e:r/ iç-ken-der.

Bu zamanın birden fazla olumsuzluk biçimi vardır. İlki olumsuzluk eki -BA biçimi ile yapılır. Ötümsüz seslerden sonra -pa, -pe, -po, -pö biçiminde eklenmektedir. İkincisi "emes" ve "cok" ile yapılır:

al-ba-ga-m "almadım, almamışım" / içken emeziŋ / al-gan cok / al-gan-ibis cok.

II. Tip

-(I)ptIr + İyelik kökenli şahıs ekleri;

Bu zaman çekiminde -İp zarf-fiili ile tur- yardımcı fiilinin kaynaşıp ekleşmesinden meydana gelmiş olan -ptır, -ptir biçimi kullanılır. Bu zaman biçimi tam olarak öğrenilen geçmiş zamana denk gelmektedir. Geçmişte bitmiş bir eylemin başkası tarafından öğrenilmesini anlatır.

al-ıptır-ım "almışım" / al-ıptır-ıñ / al-ıptır / al-ıptır-ıbıs - al-ıptır-ıs / al-ıptır-ıgar
- alıptıra:r / alıptır.

Olumsuz biçimi ise olumsuzluk ekinden sonra -y zarf-fiilinin gelmesi ile yapılır:

al-ba-ytır-ım "almamışım" / al-ba-ytır-ıñ / al-ba-ytır / al-ba-ytır-ıbıs - al-ba-ytır-ıs / al-ba-ytırıra:r / al-ba-ytır.